

FRANCESC ROMA I CASANOVAS

Josep Milà

L'amor a la muntanya
neix fins i tot en temps
de guerra

07
Col·lecció
Pioners

JOSEP MILÀ

L'AMOR A LA MUNTANYA
NEIX FINS I TOT EN TEMPS
DE GUERRA

Col·lecció Pioners - 7

JOSEP MILÀ

L'AMOR A LA MUNTANYA
NEIX FINS I TOT EN TEMPS
DE GUERRA

FRANCESC ROMA I CASANOVAS

Cossetània
 EDICIONS

Aquesta obra ha estat publicada amb una subvenció
de la Dirección General del Libro, Archivos y Bibliotecas
del Ministerio de Cultura

MINISTERIO
DE EDUCACIÓN
Y CULTURA

Dibuix de la solapa:
Ramon Sala i Baró

Primera edició: gener del 2008

Edita: Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 - 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

© Francesc Roma i Casanovas
© Cossetània Edicions

Director de la col·lecció: Enric Faura

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Arts Gràfiques Requesens

ISBN: 978-84-9791-334-8

Dipòsit legal: T-7-2008

Presentació

La història social de l'excursionisme durant el franquisme és plena de grans buits. El context social i la repressió imperant han amagat alguns detalls del que va passar. Per contra, alguns fets són força ben coneguts. La vida de Josep Milà i Atset, nascut a Vilafranca l'any 1921, és un compendi d'ambdues realitats. D'una banda, ha estat el protagonista desconegut d'una carrera excursionista excepcional que l'ha dut als cinc continents. Però, de l'altra, els fets que varen tenir lloc al Pallars l'any 1949 formen part del repertori simbòlic de tot l'excursionisme de postguerra.

La importància de la vida excursionista de Josep Milà va fer que m'interessés per la història d'aquell que ha estat distingit com a Forjador de la Història Esportiva de Catalunya. Recuperar la seva passió per la muntanya i per la llibertat és retrobar una part injustament oblidada de la nostra història. Fets com els que varen tenir lloc al Pallars l'any 1949 no s'haurien d'haver produït mai, i el context que va permetre que l'arbitrarietat de tot plegat es mantingués durant més de mig segle ens hauria de fer reflexionar sobre la capacitat humana d'equivocar-se.

És un tòpic força repetit que conèixer la història serveix per no repetir-la. Avui dia, la situació de quasi clandestinitat en què Milà va haver de dur a terme bona part de les seves excursions ens sembla impensa-

ble. Segurament, a més d'una persona, en el moment de llegir aquesta obra, se li farà difícil de fer-se a la idea del context en què es desenvolupava l'excursionisme.

Acabant de sortir d'una guerra, en un context de repressió i dictadura, anar d'excursió a les rodalies de la capital del Penedès va adquirir un valor simbòlic de defensa cultural i fins i tot política. Però la Vilafranca d'aquells anys no era gaire més que un poble gran, on la majoria de la gent es coneixia. Antigues amistats varen canviar-se de camisa, com habitualment es diu. I el fet de no presentar-se a les misses de campanya organitzades per la Falange havia de ser, a més d'un fet conegut per tothom, una provocació en contra del règim.

Malgrat tot, a aquest grup de gent que sortien per no anar als actes organitzats per la Falange, s'hi varen unir persones que varen saber posar l'amistat per sobre de tot. El cas del Manolete, fill del capità de la Guàrdia Civil i company de Milà al llarg de força excursions, demostra que, al costat de la política, també existeix el vessant humà de les persones.

Aquest llibre s'ha redactat a partir de diferents converses tingudes a casa de Josep Milà, al centre de Vilafranca. Els dos apartats finals, però, els ha escrit el mateix Milà. Durant aquestes converses s'ha posat de manifest la transcendència humana d'aquest excursionista. Milà ha estat una persona especialment dotada per a la muntanya, amb una resistència extraordinària —ell diu que són els gens que la seva mare li va donar i el tipus de vida que ha dut—. Però, parlant amb ell, apareix un esperit profundament sensible per qüestions humanes i, sobretot, naturals.

Bé es pot dir que Josep Milà no ha viscut per altra cosa que no sigui la muntanya. Estic convençut que si hagués nascut en un altre moment, o en un altre lloc, hauria pogut arribar a ser un dels grans alpinistes del moment. Però avui, parlar de Josep

Milà és recordar la fragilitat de l'existència humana i recuperar un món viscut en què el gaudi personal es barreja amb la defensa social, política i cultural. L'excursió d'excombatent que ens explica no és una sortida més a l'alta muntanya, sinó que es converteix en el record apassionat d'un jove que decideix servir el seu país i comprometre's amb la llibertat. L'anada a l'Iran el porta a retrobar-se amb els seus orígens com a viticultor. La ingenuïtat d'una ascensió al Mont Blanc amb xiruques i un anorac gairebé tan prim com el paper de fumar posa de manifest un esperit muntanyenc en estat pur.

Josep Milà va sentir la passió per l'aventura enmig d'una guerra. Es va allistar com a voluntari per veure món i el món de la muntanya el va cridar. Malgrat tot, va haver d'esperar molts anys per poder fer realitat els seus somnis. De seguida, una decisió presa de manera arbitrària el va apartar de la pràctica pública de l'excursionisme, i una condemna que el pas del temps s'ha encarregat de demostrar que era poc més que una quimera li havia d'impedir sortir a l'estranger. Però, com el mateix Milà diu, ell mai no va afluixar. Amb el seu company i amic Josep Llaudó, i amb la complicitat d'alguns amics i amigues, va aconseguir arribar als Alps i fer-ne els cims més cobdiciats. Després seria el torn de les principals muntanyes del món.

Va caldre esperar fins a l'any 2004 perquè la Federación Española de Deportes de Montaña y Escalada demanés disculpes, a Josep Milà i els seus companys, pels danys morals que els fets de 1949 li havien suposat.

Varen ser precisament aquests fets els que m'impulsaren a proposar a l'editorial Cossetània la redacció i posterior publicació d'aquesta obra en la col·lecció Pioners. Tot i que el material que avui llegiu s'aparta una mica de la idea inicial de la col·lecció, la

rellevància històrica del testimoni que es presenta en aquest volum va pesar prou per aconseguir-ne el dret de publicació. Sempre he cregut que el franquisme també forma part de la història de l'excursionisme català i que la figura de Josep Milà i la seva biografia podia servir per simbolitzar la trajectòria de moltes altres persones que, malgrat les dificultats del moment, varen apropar-se a la muntanya per fer de l'excursionisme el seu instrument de compromís amb el país, seguint en cert sentit el mateix camí que els pioners.

Ara que el llibre ja és una realitat, cal explicar-ne algunes coses.

Com he dit més enrere, l'obra s'ha redactat a partir de diverses entrevistes tingudes amb el mateix Milà. És precisament per això que hi ha algunes coses repetides en més d'un lloc. He intentat que aquestes repeticions es reduïssin al mínim possible, però, com veurem, no sempre ha estat possible.

Les entrevistes varen ser gravades en format digital i després transcrites. He intentat no allunyar-me massa de l'original, però cal explicar que algunes frases o expressions han estat una mica arreglades per intentar aproximar el discurs oral a les necessitats d'un estàndard escrit. Com a disculpa, val la pena dir que el mateix Milà ha revistat el document escrit, hi ha fet anotacions i ha tornat a revisar el document previ.

També s'ha de dir que el que s'ha redactat d'aquesta manera no deixa de ser la visió que Josep Milà, amb vuitanta-cinc anys, té de la seva vida. Com tothom sap, el record és quelcom molt especial. Com si fos un país estrany, el record també té les seves estranyeses.

En aquest sentit, la part compartida de l'experiència de Milà no necessàriament coincideix amb la que en tinguin els companys que el varen acompanyar en el seu moment. Aquesta realitat és especialment clara en els fets de 1949.

Si bé a grans trets el que va passar en aquelles vacances d'estiu al Pallars coincideix en totes les fonts, les explicacions de les persones que hi varen assistir divergeixen entre elles en alguns detalls. Més enllà de les qüestions d'objectivitat que aquesta discordança pugui presentar, a mi, personalment, tot plegat no deixa de plantejar-me un problema moral.

D'entrada m'havia plantejat no ser altra cosa que la persona que deixés per escrit els records de Josep Milà, però, quan vaig veure que aquest record no coincidia amb el d'altres persones, què havia de fer? El dilema ètic va ser superat amb l'acord d'indicar amb notes a peu de pàgina aquells punts en què hi haguessin discrepàncies. D'aquesta manera es conservava el discurs original de Josep Milà i l'obra intentava mantenir el màxim d'objectivitat possible.

De manera que, ara, el judici sobre què va passar en aquell estrany país que forma el passat correspon al lector. Jo acabo aquí el meu compromís, després d'haver fet el que m'ha semblat més adequat per recuperar aquesta part del nostre patrimoni.

Sant Martí de Centelles, febrer de 2006

Tot i que sé escriure, no hi tinc vocació. De fet, no he escrit mai, totes les coses les faig de rutina. En canvi, sempre he tingut molta empenta física, i els bons gens que em va donar ma mare. Els gens els he sabut conservar, perquè mai no he fumat. Mai! Només bec vi, perquè l'alcohol em crema, no m'agrada, i el vi només menjant, eh! Si em dieu "anem a fer un carajillo", diré que no, gràcies.

A més a més, treballar la terra i els diumenges anar a la naturalesa m'ha donat força i ara, que ja sóc gran, em trobo que de mig cos en amunt em sento tan bé com abans, però tinc una cosa gastada, els tendons dels genolls. De tant caminar m'he gastat els tendons, i no hi ha res a fer. Els genolls no m'aguanten. I així perds musculatura i ara ja només puc caminar en pla.

Quan els rucs van a la quadra...

El meu pare era simpatitzant de la Federació Anarquista Ibèrica (FAI). Simpatitzant, no activista d'aquells que anaven a volar coses... només simpatitzava amb el sindicat. Quan anàvem a la vinya, em llegia la *Solidaridad Obrera* i m'explicava el que havia passat a Cinco Casas o em parlava dels miners asturians que mataven a la mina. I jo me'n vaig contagiar.

D'aquesta manera va arribar la guerra i a Vilafranca comencen a venir els camions amb milicians que van cap al front. Allò em va exaltar els ànims, i més

sabent que ens havien envaït uns altres... En aquella edat (jo tenia 14 anys i mig) se'm varen començar a inflar les sangs al veure aquella gent que anava al front... Aquí, a Vilafranca, hi havia una centúria que estava al front d'Aragó. De mica en mica em vaig anar convencent i quan va arribar el 1938 i va venir la batalla de l'Ebre em vaig escapar de casa, vaig agafar el tren, cotxes i camions i cap avall. Vaig arribar fins a Tortosa, on estaven preparant bots i altres coses per creuar el riu, i quan hi vaig ser em vaig presentar i em varen dir, en castellà:

—Ah, ¿eres José Milà? ¿De Vilafranca?

—Sí.

—Pues tu padre te reclama. Eres menor de edad.

Em varen agafar amb un camió rus que feia el transport de mercaderies i menjar i em varen portar a l'Ajuntament de Vilafranca. I l'Ajuntament em va dur a casa, i no va passar res. Era menor d'edat i havia de creure.

No me'n sabia avenir. Però al cap d'un mes o així va arribar a Vilafranca, a descansar, el batalló hipomòbil número 3, que venia de la retirada del front d'Aragó. Havien travessat el port de la Picada i gairebé tots varen venir cap aquí, perquè podien anar a França o quedar-se aquí. Aquest grup era la 26 Divisió, un amuntegament d'homes que a l'origen havien estat la columna Durruti (a la guerra primer hi va haver columnes liderades per gent com Durruti, Ascaso o el Campesino, però quan es va organitzar l'exèrcit popular es van convertir en divisions). La columna Durruti es va transformar en la 26 Divisió, comandada per Ricardo Sans, perquè al Durruti el varen matar a Madrid, d'un tret disparat des d'una finestra.

Aquesta gent va venir a descansar a Vilafranca, i amb ells hi havia el batalló hipomòbil que els donava suport de muntanya. Aquest batalló feia la inten-

dència de la carretera a primera línia, anava a portar menjar o municions, el que fos, allà on no podien anar camions ni res. Això era el que feia aquest batalló: dur menjar o municions entre la intendència de primera línia i la carretera.

Vaig anar al comandament del batalló, a les oficines, i vaig demanar què necessitava per entrar voluntari legalment, tot explicant-los què m'havia passat i que el pare no volia.

Em varen dir que legalment només hi havia una solució: que el meu pare signés un permís notarial conforme podia ingressar al batalló, perquè encara era menor d'edat. I li vaig dir al meu pare:

—Si no m'hi deixeu anar a les bones, m'escaparé tantes vegades com convingui, però jo, aquí, no m'hi quedo —així mateix li vaig dir.

I el meu pare es va informar. Ell no volia que anés a la guerra per no haver de matar ningú, perquè ell volia dialogar, no volia que anessin amb armes. Però al final va dir:

—Com que aquesta guerra no la pot aturar ningú, si vas a donar suport a l'exèrcit republicà, encara.

I va anar i va firmar davant del notari. Llavors vaig poder ingressar amb totes les de la llei. I arribava la guerra i primer de tot vàrem estar tres mesos a Vilafranca, esperant que el batalló es rehabilités, perquè estava molt gastat, principalment les bèsties, perquè les bèsties es cansen més que les persones. No per ser bèsties, sinó perquè les persones abusem dels animals quan som a la muntanya. Els ho fem fer tot a ells, i a la guerra té més valor un animal que un home, com a mínim en aquell temps. Havies de respectar l'animal i els altres no et podien respectar a tu. Però tu tenies l'obligació de donar-li menjar, de fer-li tot, però clar, primer penses en tu mateix, en aquella situació, i aquells animals es deterioraven. Es nafaven per la càrrega, es desnodrien, perquè nosal-

tres tot sovint ens menjàvem les seves garrofes o bé torràvem l'ordi per fer cafè de malta.

Vaig ingressar al batalló mentre reposaven a Vilafranca. Mentre ens esperàvem per tornar al front, anàvem per les rodalies a fer instrucció. Jo mai no hi vaig voler anar. Ens varen donar un mosquetó, per defensar-nos, no per entrar en combat. Hi havia un mosquetó per cada mula, perquè si trobaves algun comando dels altres per la muntanya et poguessis defensar. Havíem d'anar a aprendre a fer anar l'arma i coses així. Però jo no hi vaig anar mai. Com que era d'aquí i coneixia el terreny, sempre em feia voluntari per anar a pasturar les bèsties a la riera de la Bleda, o a fer llenya per a la cuina als boscos de Sant Pau, Masrabassa o mas Granell. Mai no vaig fer la instrucció. O sigui, que em varen donar un mosquetó i no vaig tirar ni un tret. En ma vida no he tirat cap tret.

Llavors varen dir que s'havien de dur uns animals que ja estaven bé cap al front. Quatre dies a peu, carretera amunt, fins arribar-hi; i tornar a baixar amb uns altres animals que ja tenien malalts i nafrats. M'hi vaig apuntar voluntari perquè no havia sortit mai de casa. I tenia una il·lusió per fer alguna cosa! Primer de tot varen demanar voluntaris, i si no s'hi hagués hagut d'anar per llista. Però tots vàrem sortir voluntaris.

Vàrem estar quatre dies caminant, cada dia 40 quilòmetres. La primera etapa va ser de Vilafranca a Igualada. La segona, d'Igualada a Torà. La tercera de Torà a Oliana, i la quarta d'Oliana a Bóixols, on hi havia el campament dels qui feien els serveis al Pirineu. Vàrem estar dos o tres dies a Bóixols, descansant, i vàrem tornar cap aquí, en quatre etapes més. Aquest va ser el primer cop que vaig anar a la muntanya.

A finals d'octubre tot el batalló va sortir cap al Pirineu. Era la tercera vegada que feia el camí de Vilafranca al Pirineu amb muls. Però aquest cop ja no ens vàrem moure d'allà fins al final de la guerra. Ens

varen dur a la Farga de Moles, tocant la frontera. D'allà vàrem anar al poble de Civís i d'allà, a les Bordes de Conflent. Aquestes bordes són a sota del pic de Salòria mateix, tocant a Andorra, i no són les que hi ha al Conflent. Només són tres cases justes.

Allà hi havia acumulat molt menjar per anar a portar a la Vall Ferrera, exactament al poble d'Alins, perquè la Noguera Pallaresa estava tallada pels feixistes que havien pres Tremp i tota la carretera que continua fins al port de la Bonaigua. D'aquesta manera, la Vall Ferrera havia quedat incomunicada. Corria el mes d'octubre o primers de novembre i, amb vistes de passar l'hivern, s'havia de subministrar menjar a la Vall Ferrera per la muntanya. Ens hi vàrem passar un mes i mig fent combois: cada dia des de les Bordes de Conflent, passant pel port de la Mânega, baixar a Ainet de Besan, i seguir riu amunt fins a Alins. Deixàvem la municció, el menjar, les llaunes o la farina perquè poguessin passar l'hivern a l'església d'Alins. Dormíem allà i l'endemà tornàvem cap a les Bordes una altra vegada.

En aquell moment, encara no coneixia la muntanya i quan fèiem els combois de les Bordes fins a Alins i la Vall Ferrera, passàvem pel coll de la Mânega. En ser al coll teníem a sobre, a la dreta, un pic on es varen posar les primeres neus que encara no havien baixat a les valls. No sabia ni com es deia. Només hi veia una torre d'uns 2.600 o 2.800 metres que destacava sobre les altres. De seguida m'hi vaig fixar i vaig pensar que m'agradaria pujar-hi. Com que tenia molta vitalitat, encara que no fos excursionista, vaig pensar que quan arribéssim a les Bordes m'hi arribaria en una escapada. Em semblava que amb una hora podria ser a dalt, però potser n'hi ha dues.

Però va passar que jo era un quinto, perquè teníem 16 o 17 anys. I cadascú de nosaltres tenia un protector que tenia més de trenta anys. Eren pagesos

que ens doblaven l'edat. Perquè tots érem pagesos i a mi m'hi varen voler perquè era pagès, perquè hi va anar un altre que era amic meu, que feia de venedor de roba, i no el varen voler. Li varen dir que no servia, que s'havia de ser pagès. No volien ningú que vengués roba per anar amb un mul!

Tots érem pagesos, però els protectors eren veterans i nosaltres érem els quintos. Ens varen designar un veterà que ens controlés una mica i ens ajudés. El meu es deia Francesc Oriols Gironès, i era del nord de Girona, i sempre deia:

—Llamp de Déu, mal llamp et mati.

Quan li vaig dir que volia pujar a la muntanya em va dir:

—Llamp de Déu: pobre de tu que ho facis, ¿que no veus que si marxes només cinquanta metres de la línia que has de seguir i et veu una patrulla et poden o disparar o agafar-te i dur-te a un batalló disciplinari?

I em va convèncer i no hi vaig pujar. El pic que tant m'atreia era el Salòria. Varen haver de passar molts anys abans d'anar-hi, perquè quan va acabar la guerra, amb la precarietat, tampoc no hi podia anar. Vaig enamorar-me de la muntanya en temps de guerra, però no vaig poder gaudir-ne plenament fins que va arribar la pau. I encara amb moltes reserves.

De manera que, en comptes de dedicar-me a l'excursionisme, vaig decidir seguir complint els meus deures com a soldat i seguir fent combois. Això va durar fins que varen caure les primeres neus. En aquell moment només quedava un viatge per fer l'últim avituallament. Era el desembre del 1938 quan va arribar la primera nevada. Aquella nit va nevar molt al poble i per això ens varen dir que ens havíem de quedar a Alins. Ens varen ordenar que no en podíem sortir fins a nova ordre, perquè el poble estava incomunicat. Però nosaltres teníem la base a

les Bordes de Conflent, que era on hi havia la nostra companyia, i on ens tractaven bé. D'altra banda, a Alins només ens donaven el mínim de menjar i passa com puguis! Així que vàrem comentar que allí passaríem gana i aquella nit ens vàrem escapar tots els que anàvem, dotze o quinze muls. Vàrem sortir de nit i vàrem passar el port. Va ser un desastre. Sort dels muls, que saben més que nosaltres de seguir el camí quan hi ha neu. Com que els animals sabien que a sota el Salòria tenien la quadra... Ja diu el refrany que els rucs quan van cap a la quadra estan contents. Tothom deia "no us perdeu" i jo vaig dir:

—Deixeu anar el meu mul —que era el més vell i veterà de tots— al davant, i agafeu-vos-hi tots a la cua.

I el mul, sense camí ni sense res, ens va dur fins a les bordes de Bedet. Hi vàrem estar tres dies incommunicats per la neu. No ens va passar res perquè no havíem desertat, només havíem marxat d'allà i desobeït unes ordres que no influïen en res. Al cap de tres dies vàrem tornar al campament, amb el meu mul altra vegada al capdavant de tots, seguint un capità a dalt d'un cavall. Així varem fer l'últim comboi i així vàrem passar la guerra.

Vàrem tornar a la Farga de Moles i vàrem estar una setmana a reposar després de tot el que havíem fet. Era el Nadal de 1938. Cada dia anàvem a subministrar a la Seu i jo em feia voluntari cada vegada per anar a fer el subministrament. Per què?

Perquè quan arribàvem amb la carreta a la Seu, a cal forner, hi havia uns prestatges plens de xuscos i jo anava amb el capot, agafava el xusco i me'l posava a sota del capot. Per un xusco cada dia feia 9 km avall i 9 amunt! Per un xusco! Per un xusco de més del que em donaven feia 18 quilòmetres.

Allez allez, cap al camp

Després ens varen portar a Noves de Segre. Des d'allà ens varen pujar a dalt la muntanya. Subministravem les línies que hi havia allà dalt i, quan vingué la retirada, anàrem a buscar els morters i les metral·ladores, perquè això no ho podien dur els soldats, i si no s'ho haguessin quedat els altres. Ens en vàrem fer un tip, de nit i de dia. Jo no ho sabia entendre: arribaves d'un comboi a mitja tarda, sopaves i anaves a dormir, i mentre dormies et cridaven...

—Si encara no s'hi veu, per què em crideu? Fa poc que dormo!

—Ara has de fer un servei: a retirar allò!

—Però, com pot ser?

No ho sabia entendre. Allò era la guerra. Feia el que podia, però més no! T'obligaven així, estaves cansat i hi havies d'anar igualment. De nit, sense saber on anaves. I no podies ni fer foc, per no donar la posició als feixistes. Però nosaltres fèiem foc per no morir-nos de fred. Desobeïem, no per donar facilitats als altres, sinó per conservació pròpia. Si en vàrem fer, de coses!

D'aquesta manera ens anàvem retirant. A Noves de Segre hi vaig ser l'últim dia. Varen fer un pregó militar i passaven pel poble dient que es feia saber als habitants que a partir de les 12 de la nit d'aquell dia no es respondria ni dels béns ni de les persones que s'hi poguessin trobar. Es va donar temps a la gent per marxar fins a mitjanit.

A partir de les 12 de la nit, els soldats, nosaltres, anàvem per les cases, esbotzàvem les portes i hi entràvem a veure si trobàvem un pernil o vi, o alguna cosa que es pogués aprofitar. Com que amb això del vi hi entenia, arribem a un lloc i veig una bóta d'uns 500 litres i era mitja de vi. No hi havia aixeta. I un que diu:

—Esto lo arreglaremos en seguida.

Treu el matxet i el clava al tap de la bóta. En comptes de posar-hi l'aixeta! Només en vàrem poder aprofitar dues o tres cantimplores, de mitja bóta que hi havia. Tot per terra.

També entràvem a les cases i regiràvem els armaris i les calaixeres buscant roba (camises, calçotets, mitjons o el que fos) perquè de tot això, l'exèrcit, mai no ens en donà.

L'endemà al matí, ja ens donen l'ordre d'evacuar el poble i passem el pont de Noves de Segre. Jo anava l'últim perquè el meu matxo era molt vell i estava malalt, i per això anava més a poc a poc que els altres. Un dels qui estaven a punt de volar el pont em diu:

—Hale que si no te quedarás aquí, tú y tu mulo. Y volaréis los dos.

Vaig dir que el meu matxo no podia anar més de pressa. Però tot just acabat de passar, a quinze o vint metres del pont, puuum! Acabaven de volar-lo per entorpir l'avanç de l'enemic. Vaig ser l'últim de passar aquell pont! Quines emocions!

A partir de llavors la retirada no es va parar fins que vàrem arribar a França, a Puigcerdà, i finalment a Bourg-Madame. Abans d'arribar-hi, tot retirant-nos, miraves enrere i veies que cremaven pellers, cases i vinga, l'exèrcit anava agafant muls, vaques, cabres i animals dels pagesos, i carretera amunt. Gent i soldats barrejats, enmig dels animals. Tots carretera amunt, tal com ara es veu a les pel·lícules. El dia 9 de febrer de 1939, a la tarda, jo entrava a França, a Bourg-Madame. Allà et deien “¿A Franco o a Negrín?”, perquè la guerra encara no havia acabat (no va acabar fins a l'1 d'abril). Un deia “Franco” i llavors el duïen a un cantó, i els que deien “Negrín”, a l'altre. Ens hi varen tenir deu dies. Sense dur-nos res més que pa, els francesos. Perquè allà hi havia tantes

vaques, vedells, cabres i de tot que els qui sabien de la feina escorxaven els animals penjant-los en un arbre. També hi havia uns grans focs que no paraven dia i nit, i només havies de tallar un tros de vedella o el que volguessis, l'escalivaves i una mica de sal, que els francesos també ens en donaven, i anar menjant. Vàrem estar vuit dies menjant només això, no ens varen donar res més. Després ens varen anar agrupant segons on ens volguessin dur, en grups de 200 persones. Anàvem a peu fins a la Tor de Querol, ens pujaven en un tren, de càrrega, et precintaven a dintre i no sabies on anaves. Uns els duïen cap aquí, els altres cap allà; els uns al Barcarès, Argelers, Saint-Cyprien... A mi em varen dur a Vernet d'Arieja, a vora Tolosa. Tot un dia viatjant a les fosques allà dins, sense menjar ni res, cagant i així... tal com és... a dins del vagó.

Ens varen obrir i ens varen dur a un camp que l'any 1918, a la Primera Guerra Mundial, era el camp dels presoners alemanys. Hi havia uns barracons de pedra mig caiguts i tot ple d'esbarzers i matolls, tot abandonat. Ens va tocar arreglar-ho i netejar-ho. Ens varen dur fustes, ciment i pedres, i segons els oficis de cadascú es va contribuir a arreglar-ho. Ho vàrem deixar habitable i ens hi vàrem estar set mesos.

En tinc moltes vivències, d'allà. Ens vàrem reunir dotze o catorze vilafranquins i teníem el que en dèiem el Consolat de Vilafranca. Ara tots són morts, però els seus fills en poden donar fe.

Al camp de concentració hi vàrem passar set mesos i mentrestant tot allò s'anava arreglant. Al primer no ens donaven gaire menjar, els francesos, i per subsistir els qui no teníem manies podíem aguantar bé. Jo, com que no en tenia... Ens donaven ben poc menjar, i nosaltres anàvem allà on llençaven les escombraries, la brossa, i agafàvem les pells de patata, les rentàvem, perquè d'aigua sí que n'hi havia, per-

Índex

Presentació.....	5
Quan els rucs van a la quadra.....	11
Allez allez, cap al camp.....	18
Aquí no hi entro mai! L'excursionisme vilafranquí de postguerra.....	24
Decidim anar a l'Aneto: 1948.....	27
Prefereixo anar amb avarques i menjar arròs amb raspes.....	32
En Llaudó ja portava unes targes: propaganda il·lícita.....	35
I ens agafava un cangueli: el judici.....	43
Ara voldríem anar als Alps, però no tenim passaport!.....	49
Això era l'any 1960 i aquesta és la història de pujar al Mont Blanc.....	51
¿Esto ya estaba aquí antes?: del Cerví al Penedès.....	54
Una excursió d'excombatent.....	57
Tot ho he fet dels seixanta anys en amunt: pel món amb una motxilla a l'esquena.....	59

Tenia la pell del peu com si fos un suro i l'esquena trencada	63
El comiat.....	67
La premonició	69
Epíleg: excursionisme i franquisme	71